

Hardsyssel Historisk Samfund udsender med jævne mellemrum et elektronisk nyhedsbrev til vores medlemmer med stort og småt om arrangementer, hvad bestyrelsen har gang i, og hvad du som medlem kan forvente og glæde dig til.

Fuldt hus til Historiens Dag med Skærum Mølle som knudepunkt

Interessen for spændende og godt formidlet lokalhistorie lever på mange måder i bedste velgående i Vestjylland.

Det var Historiens Dag i Hardsyssel Historisk Samfund den 28. oktober på Skærum Mølle ved Vemb et markant eksempel på. Ikke færre end ca. 130 lokalhistorisk interesserede tog imod invitationen til dagen. Det er i hvert fald inden for de senere år det største antal deltagere til et arrangement i foreningen.

Tidligere museumsinspektør på Holstebro Museum, Esben Graugaard, er kendt som både forfatter til en række spændende historiske værker i Vestjylland og som en blændende fortæller. Og det var formentlig netop Esben Graugaard, der havde en stor del af æren for, at så mange valgte at bruge denne lørdag eftermiddag på Skærum Mølle for at høre hans foredrag om Villemoes-slægten. En slægt, der med bl.a. Skærum Mølle som omdrejnings- og knudepunkt satte sig mange spor – lokalt, nationalt og internationalt.

Fra fæstebonde til et nyt Danmark

Titlen på Esben Graugaards foredrag var "Villemoes – en dannelsehistorie i et vestjysk iværksætttermiljø 1860-1960". Med vid og humor førte han tilhørerne gennem den spændende historie om slægten. Tilbage fra dengang, da Niels Villemoes var fæstebonde, over aktiv medvirken i et hestehandltermiljø, til medlemmer af slægten blev selvejere i stor stil som gårdejere og længere op i tiden, hvor de med forskellige baggrunde og indgangsvinkler spillede en meget væsentlig rolle i udviklingen af dansk landbrug, også maskinmæssigt, industrielt og teknologisk. Opfindelsen af den første roeoptager og Villemoes-gødningssprederen er et par eksempler på sidstnævnte.

Samtidig var brødrene Niels, Chresten og Andreas Villemoes, som foredraget især handlede om, med til at skabe et nyt Danmark med folkeoplysning og ligeværd. Som Esben Graugaard bl.a. udtrykte det: "Med Grundtvig i den ene hånd og den anden på drejebænken".

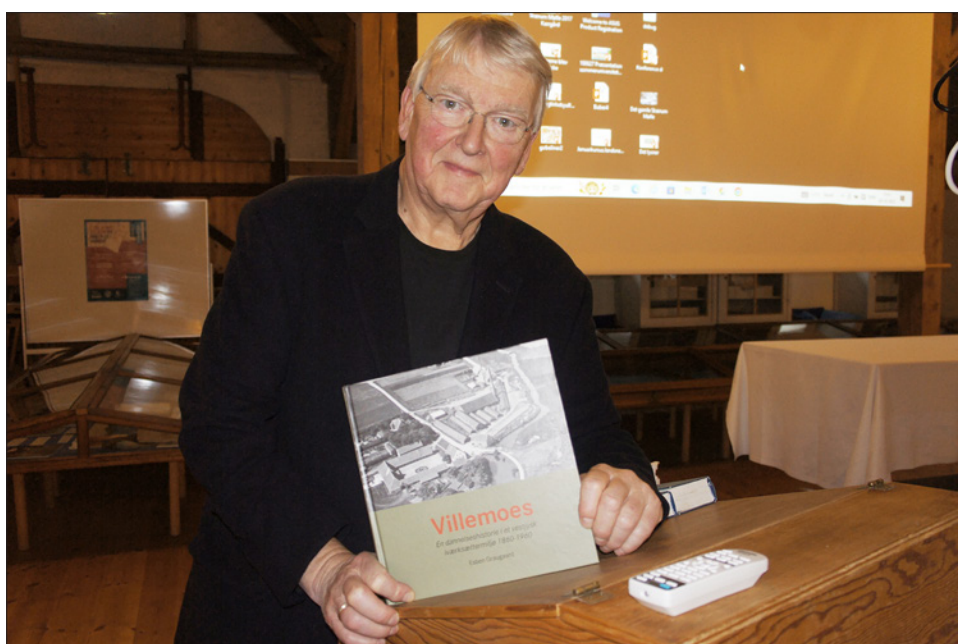
I vore dage er der megen debat om udkantsdanmark contra de store og større bysamfund. Citat fra Esben Graugaards foredrag: "Heldigvis vidste Villemoes-brødrene ikke, at de levede på landets kant. Nogle af Villemoes'ernes centrale værdier er stadig aktuelle og brugbare".

Karen Marie Germann (tv), der er driftsleder på Skærum Mølle, og Grethe Nisgaard i køkkenet trakterede de mange deltagere i Historiens Dag med hjemmelavet æblekage og store småkager.

Der var fuldt hus i Skærum Møllens lade til Historiens Dag.

Tidligere museumsinspektør på Holstebro Museum, Esben Graugaard, udgav i 2017 bogen med titlen "Villemoes – en dannelseshistorie i et vestjysk iværksætttermiljø 1860-1960". Ved Historiens Dag den 28. oktober 2023 holdt han et spændende foredrag om emnet.

Jette og Ole Dalgaard fra Tjørring var blandt de mange deltagere i Historiens Dag.

Skærum Mølle var den perfekte ramme om Historiens Dag, hvor emnet især var Villemoes-slægten, der med udgangspunkt i bl.a. Skærum Mølle satte sig mange spor – lokalt, nationalt og også internationalt.

I 1914 opførte Niels Villemoes en aftægtsvilla vest for Skærum Mølle. Villaen blev ombygget i 1943. Ved Historiens Dag kunne deltagerne besigtige den smukke villa, der blev tegnet af arkitekt Helge Bojsen-Møller. På billedet ses hans barnebarn, Jannik Bojsen-Møller, foran villaen sammen med hustru Dorte. I Hardsyssels Årbog 2023 har Jannik Bojsen-Møller, der bor i Holstebro, skrevet en artikel om arkitekt Helge Bojsen-Møllers sygehusbyggerier i det gamle Ringkøbing Amt.

..og så fik de årbogen med sig hjem

Der er i indhold ret langt fra sygehusbyggerier i det gamle Ringkøbing Amt til en kromands op- og nedtur på Sevel Kro, til en ny bane Harboøre-Thyborøn og en kvarterdannelse i den engang nye by, Skjern. Der er geografisk også rimeligt langt imellem Holstebro, Herning, Nordfyn, Kalundborg og Frederiksberg.

Ikke desto mindre spænder artiklerne i Hardsyssels Årbog 2023 i emner så vidt og mere til. Forfatterne til artiklerne i årbogen bor også i dag i forskellige dele af Danmark. Men fælles for forfatterne emner og geografiske tilhørsforhold er, at artiklerne i årbogen er spændende læsning, og at alle artikler på forskellig vis handler om ting, sager og personer i det geografiske område, som Hardsyssel Historisk Samfund dækker.

Ved Historiens Dag på Skærum Mølle den 28. oktober præsenterede redaktør af årbogen, Gudrun Gormsen, der også er formand for Hardsyssel Historisk Samfund, de syv artikler i årets udgave af Hardsyssels Årbog. Medlemmer af foreningen kunne efterfølgende få deres eksemplarer af årbogen med sig hjem. De medlemmer af Historisk Samfund, som ikke deltog i Historiens Dag, får årbogen lagt i deres postkasser - enten via privat omdeling eller via postvæsenet.

Hardsyssels Årbog er udkommer hvert år siden 1907 og har altså efterhånden 116 år på bagen.

Fire af de syv forfattere til artiklerne i Hardsyssels Årbog 2023 deltog i Historiens Dag på Skærum Mølle. Her er det fra venstre Jannik Bojsen-Møller, Franz Jensen, Christian Ringskou og Claus Hélix-Nielsen.

Redaktør af Hardsyssels Årbog og formand for Hardsyssel Historisk Samfund, Gudrun Gormsen, med 2023-udgaven af årbogen. Til højre ses foreningens kasserer, Frode Riber, der havde det store overblik ved udlevering af årbogen til medlemmer ved afslutningen på Historiens Dag.

Viceborgmester i Ringkøbing-Skjern Kommune, Søren Elbæk, og hans hustru, Tanja Rask, var blandt de mange deltagere i Historiens Dag på Skærum Mølle. Her er de på vej hjem med deres udgave af Hardsyssels Årbog 2023.

Tre lokalarkiver udstillede

Når Hardsyssel Historisk Samfund hvert år den sidste lørdag i oktober arrangerer Historiens Dag, er der skabt tradition for at invitere de mange lokalhistoriske arkiver i foreningens område til at udstille eksempler på deres udgivelser og materialer. Det var også tilfældet ved Historiens Dag den 28. oktober på Skærum Mølle. Tre af de lokalhistoriske arkiver tog i år imod invitationen. Det var Lokalhistorisk Arkiv for Timring Sogn, Aadum Lokalhistoriske Arkiv og Ulfborg-Vemb Lokalhistoriske Arkiv.

Hardsyssel Historiske Samfunds formål med at invitere lokalarkiver til at udstille i forbindelse med Historiens Dag er at sætte den helt nære lokalhistorie i perspektiv. Tilsammen er det jo det store sus fra den nære lokalhistorie, der er med til at skabe den identitet, vi vedkender os som borgere i det midt- og vestjyske område. På den måde får de lokalhistoriske arkiver mulighed for at profilere sig i en større geografisk sammenhæng og inspirere andre, der brænder for lokalhistorie i deres respektive områder.

På billederne i denne artikel ses repræsentanter for de tre lokalarkiver, der udstillede ved Historiens Dag på Skærum Mølle:

Ulfborg-Vemb Lokalhistoriske Arkiv. Fra venstre Magnus Møller, Ingelise Toft og Birgith Sørensen.

Lokalhistorisk Arkiv for Timring Sogn. Kirsten Grønbæk Pedersen (tv) og Elisabeth Sivebæk.

Aadum Lokalhistoriske Arkiv. Fra venstre Dagmar Vestergaard, Ole Hansen og Hans Laurids Pedersen.

De lokalhistoriske arkiver: Vind Lokalarkiv

På kanten af urfugle, bævere og ulve

Hardsyssel Historisk Samfund er i sine nyhedsbreve i gang med en serie af portrætartikler om og med de lokalhistoriske arkiver i foreningens område. Til dette nyhedsbrev har vi besøgt **Vind Lokalarkiv** i Herning Kommune. (Alle artikler i serien kan også læses på vores hjemmeside www.hardsyssel.org under "Nyheder").

Det var her, urfuglene holdt til. For 50 år siden var der stadig hundreder af dem. For 20 år siden forsvandt de sidste fra Danmark. Nu er bæverne og ulvene rykket ind. For nogle få år siden fik et ulvepar hvalpe for første gang i Danmark i 200 år. Og nu er området med markant dyre- og planteliv på vej til at blive omdannet til naturnationalpark.

Vind Hede og Stråsø Plantage er kernen i et af Danmarks største hedelandskaber. Det var her,

urfuglene forsvandt, hvor ulvene er rykket ind, og hvor Vedersø-præsten Kaj Munk gik på jagt. Men det er også i dette fantastiske naturområde, at Vind by og sogn har sin historie fra gammel og i ny tid. Og det er her, at Vind Lokalarkiv siden slutningen af 1970'erne takket være frivillige ildsjæle har lagt mange kræfter i at indsamle områdets spændende lokalhistorie for at gøre den nærværende for sognets beboere og andet godtfolk i dag og for eftertiden.

Vind er stort

Der er nok en del i den lidt fjernere omverden, der tror, at Vind er "et lille sted". Rigtigt er det, at Vind by kun har et par hundrede indbyggere ud af de lige godt fem hundrede i hele sognet. Men geografisk er Vind et meget stort sogn. Faktisk et af de største i Herning Kommune, som Vind kom til at høre under efter den seneste kommunalreform, da den hidtidige Trehøje Kommune blev nedlagt.

- Jo, Vind er nok større, end de fleste udenfor vores del af landet tror. På grund af de store afstande var der i tidligere tider hele tre skoler i sognet. I dag er der ingen skole i Vind, og der er heller ingen dagligvarebutikker. Alligevel er der et stort og meget aktivt foreningsliv i sognet. Det holder folk sammen om. Det er også i den sammenhæng, at Vind Lokalarkiv indgår. Vi er så heldige, at de faste medarbejdere i arkivet bor forskellige steder i det store sogn, så vi på den måde har mulighed for at have "fingeren på pulsen" og kan samle den spændende lokalhistorie op, fortæller Gerda Troldtoft Jensen, der har været leder af lokalarkivet siden 2020.

Selv mener Gerda ikke, at man skal lægge så meget i titlen, for som hun siger:

- Os, der har vores faste gang i arkivet, samarbejder om tingene. Vi fordeler opgaverne imellem os og har et fortrinligt samarbejde, også socialt. Nogen scanner og registrerer billeder og andet materiale til Arkiv.dk. Andre har ansvaret for sortering af materialer, for indsamling af avisudklip samt for vores hjemmeside. Ikke mindst vores hjemmeside er vi ret stolte af. Den bliver løbende opdateret med gode lokalhistorier og er en væsentlig årsag til, at lokalarkivet er meget synligt og et omdrejningspunkt i sognet. Mange bruger hjemmesiden meget aktivt. Flere og flere henvender sig til arkivet, og det skyldes ikke mindst vores hjemmeside, understreger Gerda.

Og hun tilføjer: - Vi går heller ikke af vejen for at være opsøgende i vores arbejde. Er der emner, vi mangler kendskab til, så retter vi kontakt til dem, vi har en formodning om ligger inde med oplysningerne - også selv om de måske bor i den anden ende af landet eller i udlandet. Vi oplever også oftere og oftere at modtage henvendelser og får besøg langvejs fra.

"Kaj Munk og den døde hare"

På hjemmesiden vindlokalarkiv.dk er der f.eks. et "månedens billede" fra Vind Sogn. Og under overskriften "Kender du historien om?" er der en række underfundige historier med overskrifter som "Den frivole mælkekusk", "Striden om den trepattede ko" og "Kaj Munk og den døde hare". Også for folk, der ikke bor i Vind Sogn, er hjemmesiden absolut et besøg værd.

Ud over hjemmesiden med godt læse- og billedstof gør Vind Lokalarkiv sig også synligt i sognet på forskellig anden vis.

- Vi medvirker ved byens årlige landsbyfest, der strækker sig over en hel uge, og vi deltager desuden i det årlige julemarked. Vi har netop gennemført et af arkivets hidtil største projekter, hvor vi sammen med borgerforeningen bidrog til tilblivelse af en bog udgivet i anledning af Vind

Stationsbys 100-års jubilæum i 2023. Alle husstande i Vind Sogn har modtaget et eksemplar af bogen som en gave fra borgerforeningen, og andre kan købe den for 100 kr. pr. stk. Det har været en stor succes. I øvrigt sker det jævnlige, at lokale foreninger hyrer os til at fortælle om et udvalgt emne. Det gør vi gerne, og vi skal ikke have betaling for det. Men en god flaske rødvin går man jo aldrig af vejen for, lyder det lunt og med glimt i øjet fra de frivillige i Vind Lokalarkiv, som vi mødte, da vi var på besøg.

”Den åbne grav”

Ud over det fantastiske naturområde i og omkring har Vind en række andre spor, der er markante i lokalhistorien, og som giver genlyd udenfor sognets grænser. Det gælder i særlig grad ”den åbne grav” på Vind Kirkegård, som år efter år trækker mange besøgende til langvejs fra.

Hele historien om ”den åbne grav” kan læses på Vind Lokalarkivs hjemmeside, her et uddrag:

Da gårdmand Anders Kjær i 1940 mistede sin hustru, var det hans store ønske at få hende begravet hjemme i haven i ”Blåkjær”. En sådan tilladelse skulle imidlertid indhentes fra myndighederne og kunne ikke forventes at blive givet fra den ene dag til den næste. Som midlertidig anordning fik Anders Kjær derfor sin afdøde hustru lagt i en zinkkiste og hensat i en åben gravhvælving på Vind Kirkegård. Anden Verdenskrig trak sine tunge skygger hen over landet. Tiden gik, og den ønskede tilladelse lod vente på sig. I 1945, blot få dage efter Befrielsen, døde Anders Kjær selv. Eftersom ønsket om en begravelse i haven i Blåkjær endnu ikke var imødekommet, blev løsningen, at også Anders’ kiste blev indsat i gravhvælvingen på Vind Kirkegård ved siden af hans hustrus -og her står de endnu.

FAKTA OM VIND LOKALARKIV

- * Vind Lokalarkiv (eller Lokalhistorisk Arkiv for Vind Sogn, som det oprindeligt hed) blev stiftet i slutningen af 1970-erne på initiativ af lærer Frede Stehr Nielsen samt gårdejerne Kaj Poulsen, Karl Gammelvind og Jens M. Gammelvind.
- * Arkivet og dets frivillige holdt de første mange år til på Vind Skole og rådede derefter i en kort periode over et lokale i en nedlagt købmandsforretning i Vind by. Efter opførelsen af det nye Landsbycenter Vind flyttede arkivet til klubhuset ved landsbycentret.
- * Vind Lokalarkiv indgår som part i arkivsamarbejdet i Herning Kommune og fungerer samtidig lokalt som et underudvalg under Vind Sogns Borgerforening.
- * Medarbejderne i arkivet er i dag: Gerda Trolldoft Jensen, der er arkivleder, samt Kristian Enevoldsen, Jens M. Gammelvind, Carsten Juul, Jette Bak Poulsen, Dorte Marie Rask og Rune Stjernholm.
- * Vind Lokalarkiv har åbent for alle hver onsdag kl. 14-17 (sommer og højtider undtaget).
- * Læs mere om Vind Lokalarkiv på <http://www.vindlokalarkiv.dk>

De frivillige i Vind Lokalarkiv samlet ved byens genforingssten, der står ved indgangen til lokalarkivet ved Landsbycenter Vind. Fra venstre ses Jens M. Gammelvind, der var med til at stifte arkivet i slutningen af 1970-erne, Carsten Juul og Rune Stjernholm. På højre side af stenen ses arkivleder Gerda Trolldtoft Jensen, Dorte Marie Rask og Kristian Enevoldsen. Tilknyttet lokalarkivet er også Jette Bak Poulsen, der ikke var til stede ved fotograferingen. (Læs mere om Genforingsstenen på vindlokalarkiv.dk).

Byskiltet ved indkørslen til Vind fra vest vidner om, at Vind Stationsby i år fejrer sit 100-års jubilæum. Det er bl.a. blevet markeret med en bogudgivelse, som Vind Sogns Borgerforening og Vind Lokalarkiv står bag.

Landsbycenter Vind, der blev taget i brug i 2006, er et flot samlingspunkt for borgerne i sognet. I klubhuset på bagsiden af landsbycenteret har Vind Lokalarkiv til huse.

Et af de ældste, kendte fotografier af Vind Kirke, der i historien er nævnt første gang i året 1326.

Vind Kirke i september 2023.

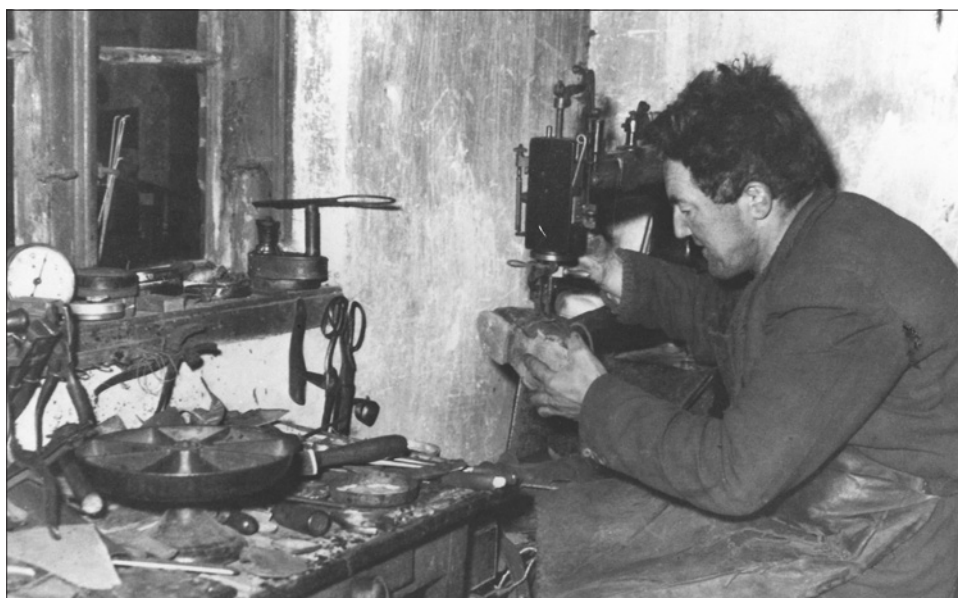
Vind Station på jernbanelinjen Ørnhøj-Holstebro, der var i drift fra 1925 til 1961.

Vind Kirkeby og Stråsø Skole, anvendt som postkortmotiv omkring 1910.

Lærer og lokalhistoriker Esbern Jespersen tager noter til sin bog om Vind Sogns historie forud for dens udgivelse i 1938.

Skomager Jens Christiansen, fotograferet i sit værksted.